

світлом людського спів-буття, суцільною *звертальністю* кожного моменту континууму людського життя. Завдання педагога – подбати, щоб це світло не замулювалося симулякрами сучасної цивілізації, не викривлялося надмірним індивідуалізмом, який, як відомо, вельми небезкорисливо насаджується сучасними інформаційними технологіями.

1. Михайлов Ф. Т. *Диалектика как логика рефлексивного мышления* / Ф. Т. Михайлов // *Избранное* / Ф. Т. Михайлов. – М. : Индрик, 2001. – С. 110-108.

Михайло Грищук

Українська академія бізнесу і підприємництва,
м. Київ

СПЕЦИФІЧНІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Своєрідна ментальність українського народу, яка виявлялася в однобічній інтроверзійності, істотно вплинула на історичну долю і характер філософських засад освіти в Україні. З давніх-давен помітними були дві протилежні тенденції у цьому напрямі: антидержавна і продержавна, які завжди розвивалися в складному і дуже суперечливому взаємозв'язку. Освіту в Україні часто нав'язували чужі народи: польський, російський, німецький. Державні освітні установи були неукраїнськими. Українці мусили вчитися в цих неукраїнських учбових закладах; хто ж не міг або не хотів учитися у чужинських державних установах, але тягнувся до знань, займалися самоосвітою або ж навчалися у недержавних інституціях (товариство “Просвіта”, Наукове товариство ім. Т. Г. Шевченка та ін.). Важливу роль у підготовці української, патріотично налаштованої інтелігенції відігравали Український (Таємний) Університет у Львові і Українській Вільний Університет, базований спочатку в Празі, а згодом у Мюнхені. Переважно через самоосвіту і через подібні інституції національна самосвідомість українців й могла сформуватися.

Особам, що здобули освіту в недержавних навчальних закладах, були властиві суперечливі потяги. З одного боку, в них виявлялося тяжіння до встановлення національної державності, з іншого – помітними були анархістські, антидержавні настрої, оскільки існуючі державні установи були їм чужі. Це призводило до значної політизованості самодіяльної української освіти й надавало їй гострого конфронтаційного, конфліктного характеру.

Суттєвий внесок у розвиток української філософії освіти ХХ ст. зробили професійні лінгвісти та літератори. Значення мови в культурному поступі нації вони підносили в своїх роздумах до рівня філософських узагальнень. “Мова, – писав І.Огієнко, – це форма нашого життя, життя культурного й національного, це форма національного організування. Мова – душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб... В мові – наша стара й нова культура, ознака нашого національного визначення” [1, с. 239-240]. Мовне питання було завжди дуже гострим в Україні. Як і культура взагалі, так і освіта українців дуже часто були неадекватними їхній мовній формі. Національний український інтерес виражали мовами інших народів російською, польською, німецькою. Визначні українські літератори, іноді з причин політичних, у своїй творчості були двомовними або навіть тримовними (О.Кобилянська, П.Куліш, Т.Шевченко). Отже, зміст і форма культури й освіти не збігалися, і це наклало відбиток на психологію українців. З одного боку, були прагнення й енергія користуватися будь-якими мовами, виявляючи через них свою творчу особистість, пропагуючи національну ідею та національні цінності, прокладаючи їм шлях. З іншого боку – страждання від неможливості або труднощів самовиразу рідною мовою. “Заборона рідної мови у всьому житті нашому, – зазначав І.Огієнко, – довела тільки до руйнування. По школах нищили саму душу вкраїнську, перекручуючи її на московську. Освіта падала, бо в школі її давали мало, а позашкільну освіту крепко забороняли” [1, с. 237].

В той час як на батьківщині культура і освіта занепадали, українці розвивали і збагачували культури інших народів. І хоч за кордоном, наприклад в Канаді, слово українське часом одержувало більше свободи, почувалася ненормальність такої ситуації. Ідеї філософії освіти, розроблені Г. Ващенком, В. Липинським, В. Мудрим, С. Русовою, М. Сікорським, Я. Яремою та ін. й донині становлять безцінний духовний скарб, джерело розвитку методології освіти молодій Українській державі.

І.Огієнко І. Українська культура / Іван Огієнко. – К., 1991. – 252 с.